

Санченко А.Є.,
канд. юрид. наук, провідн. наук. співроб.,
Інститут економіко-правових досліджень НАН України,
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: АСПЕКТИ ПРАВ ЛЮДИНИ

Невпинний перебіг щоденних подій глобального, регіонального та суто національного, але доволі надзвичайного, гатунку наближає Україну до 2020 року – терміну завершення дії Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [1] (далі – Стратегія), схваленої Указом Президента України у 2015 році. Розроблена на тлі «пост-революційних» прагнень і намірів підтвердити право народу України на особисту та загальносуспільну гідність і європейський рівень життя, вона корелюється здебільшого із нагальними суспільно-політичними запитами, а також зобов'язаннями, що виникли внаслідок ратифікації у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [2]. Таким чином, перспективи сталого розвитку України, який об'єктивно неможливий без забезпечення економічного прогресу, на тривалий період, що неодмінно переступить рубіж 2020 р., пов'язані із євроінтеграційною парадигмою.

Відповідно, Стратегія накреслила 4 вектори реформаторського руху країни: розвитку, безпеки, відповідальності та гордості. Реалізовані у сукупності вони мають забезпечити поступ України в якості держави з сильною економікою та з передовими інноваціями, де належним чином захищені кордони, права населення, бізнес, інвестиції та приватна власність, де панує взаємна повага і толерантність. В цілому, як вбачається, все це повинно сприяти виходу України на провідні позиції у світі й зміцненню гордості народу за свою державу та її успіхи. Окремо зупиняючись на векторі розвитку, підкреслимо цілепокладання щодо відновлення макроекономічної стабільності, забезпечення стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створення прозорості податкової системи та сприятливих умов для ведення господарської діяльності. Водночас, тло безпеки, невід'ємне від вектору розвитку, акцентує на безпеці життя і здоров'я людини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля та доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів і промислових товарів.

Вочевидь, варто визнати, що ці засадничі постулати мають гуманістичну спрямованість. Адже вони відображають загальносвітові філософські та політико-правові уявлення і досвід розбудови сучасної демократичної, соціально справедливої та економічно ефективною держави, де мирний розвиток на засадах партнерства і співробітництва між різними суб'єктами правових і економічних відносин у різних галузях життєдіяльності призводить до добробуту, що необхідний для гідного і всебічно захищеного життя людей.

Стратегія передбачає здійснення комплексу реформ у взаємодії держави і громадянського суспільства, держави та бізнесу, бізнесу і людини.

У цьому контексті, безперечно, важливо підкреслити намагання українського політикуму в рамках Стратегії здійснити проєкцію одночасно декількох європейських і світових пріоритетів сучасного розвитку на досить складний український ґрунт. Серед останніх - пріоритети Стратегії «Європа 2020» щодо розумного, сталого та інклюзивного зростання [3], прийнятої Європейським Союзом у 2010 р., та Підсумкового документу саміту Організації Об'єднаних Націй 2015 р. «Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» [4].

Як відомо, Стратегія «Європа 2020» встановлює п'ять амбітних цілей, а саме: 1) досягнення 75%-ої зайнятості населення віком від 20 до 64 років; 2) суттєвий розвиток досліджень і розробок, у здійснення яких інвестуватиметься 3% ВВП ЄС; 3) запобігання зміні клімату та забезпечення енергетичної стійкості за рахунок 20%-го скорочення викидів парникових газів у порівнянні з рівнем 1990 р., отримання 20% енергії від відновлюваних джерел енергії, 20%-го збільшення енергоефективності; 4) підвищення рівня освіти європейців через забезпечення отримання щонайменше 90%-ми дітей повної шкільної освіти та освіти третього рівня 40%-ми дорослих 30–34-річного віку; 5) боротьба з бідністю та соціальною ізоляцією шляхом скорочення на 20 мільйонів мешканців Європи, які знаходяться у такому становищі.

У порівнянні з наведеними завданнями ЄС Порядок денний ООН в галузі сталого розвитку до 2030 р. визначив 17 глобальних Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР–2030) [5]. Не перераховуючи їх у подробицях, зазначимо, що вони окреслюють масштабну всесвітньо сприйнятту і підтриману програму заходів ООН щодо «забезпечення миру і процвітання для людей і планети, нині і в майбутньому». Ставлячи за мету глобальні трансформації, ООН закликає кожна державу світу до дій у глобальному партнерстві з метою подолання бідності та інших депривацій, поліпшення стану здоров'я, рівня освіти та зменшення будь-якої нерівності серед населення, а також стимулювання економічного зростання, запобігаючи змінам клімату та сприяючи збереженню природного середовища.

Вочевидь, завдання Стратегій «Європа–2020», «Україна–2020» та ЦСР–2030 корелюються, адже держави-члени ООН є суб'єктами творення його політики та права. Після прийняття ЦСР відбувається їх європейська регіоналізація та транспозиція на національне політико-правове і соціально-економічне тло, у стратегії розвитку ЄС та кожної окремої країни. Без сумніву, це пояснюється тим, що, всі визначені цілі та завдання об'єктивно є органічно невід'ємними, взаємопов'язаними і життєво важливими для збереження та забезпечення прогресивного поступу людства. При цьому розвиток, окреслений ЦСР 2030, регіональними та національними стратегіями, може відбуватися за умови, коли люди – не лише політики та впливові бізнесмени, але суспільства в цілому – є одночасно його відповідальними суб'єктами та бенефіціарами. Будучи переконаними, що жодна економічна вигода не може виправдовувати

щонайменшого порушення прав людини, зазначимо, що по-справжньому сталий прогрес у модерному демократичному світі може бути досягнутий за умови, коли права людини поважаються і надійно захищаються, коли люди виступають як відповідальні та підзвітні виробники і споживачі товарів і послуг.

Тому ЦСР–2030, будучи універсальним політико-правовим інструментом, містять підвалини, відправні точки та опорні позначки для розвитку інших галузевих політик, права і законодавства. Зокрема, вони вдало і в багатьох аспектах співвідносяться з Керівними принципами ООН з питань бізнесу і прав людини (далі – Керівні принципи) [6], прийнятими Радою ООН з прав людини у 2011 р. Керівні принципи спрямовані на чітке окреслення та закріплення парадигми взаємовідносин і взаємних зобов'язань між державами, суб'єктами господарювання та суспільством стосовно дотримання прав людини і основоположних свобод, забезпечення їхньої належної реалізації і правового захисту в разі порушення у процесі або внаслідок підприємницької діяльності.

Керівні принципи просувають міжнародну доктрину соціальної справедливості у контексті ефективної економічної діяльності, яка завдяки досягненням людського та цифрового розуму все більше відзначається інноваційністю та інтенсифікацією. Вони поширюють свою дію на права кожної окремої людини, груп осіб/колективів, а також громад, найбільш соціально вразливих верств населення і спільнот (наприклад, за ознаками національності або переконань, у зв'язку із вимушеним внутрішнім переміщенням, ін.). Встановлюється, що держави та бізнес-структури повинні вести господарську діяльність у межах своєї юрисдикції та екстериторіально, керуючись наскрізно, а не лише з благочинних міркувань задля, наприклад, ситуативної позитивної репутації, міжнародними нормами щодо прав людини та принципом належної обачності. Це є їхнім верховним обов'язком працювати таким чином, щоби люди не зазнавали негативного впливу, у т.ч. екологічного, моральних і матеріальних втрат із причин неналежних та/або шкідливих управлінських рішень, нехтування мірами безпеки і гігієни праці та виробництва, стандартами оплати праці і соціального забезпечення, нормами моралі та етики, тощо. Тож, Керівні принципи дають відповіді на питання, що у парадигмі «бізнес і права людини» має пріоритетне значення, глобалізуючи повагу до прав людини, обов'язок держави і бізнесу їх забезпечувати та надавати догідні засоби правового захисту. Вони, висловлюючись метафорично, «розрізають торт на справедливі порції» між державою, бізнесом та людьми – носіями невід'ємних прав, аби економічна доцільність співпадала із доцільністю людського розвитку та сприяла зміцненню суспільного миру, злагоди і добробуту.

Водночас, слід визнати, що будь-яка сполука міжнародного, європейського та національних політико-правових надбань набуває справжньої цінності, коли вона коректно використовується. Як видається, наша держава, на жаль, не скористалася «рецептом одужання та розвитку», закарбованим у Стратегії «Україна–2020». Причин неуспіху чимало і вони різні; вивчення їх

симптоматики та подолання заслуговує на окреме ґрунтовне і комплексне дослідження. Втім, зрозуміло одне, що постановка стратегічних цілей повинна бути об'єктивно і всебічно обґрунтованою з науково-практичної точки зору, бути узгодженою з суспільними очікуваннями та супроводжуватися системним і відповідним забезпеченням реалізації обраних цілей.

Зважаючи на українську євроінтеграційну налаштованість, не зайве вивчити та пристосувати до своїх реалій досвід Євросоюзу щодо імплементації Стратегії «Європа–2020», який одразу ж у 2010 р. розпочав Європейський семестр підтримки своїх країн-членів для досягнення цілей і виконання завдань Стратегії [7]. Європейський семестр охоплює три блоки координації економічної політики: структурні реформи для економічного зростання та підвищення рівня зайнятості; фіскальна політика щодо забезпечення стабільності державних фінансів; запобігання надмірних макроекономічних дисбалансів. Він є процесом проведення економічних реформ, управління ними і постійного ретельного спостереження за їх результатами на основі щорічних, чітко визначених циклів планування, оцінки, аналізу, звітності. Подібна технологічність підходу виправдана масштабами реформ та їхніми особливостями, що залежать від національного контексту кожної країни. На цьому шляху важливо досягнути багатогранної синергії потреб, ресурсів і зусиль, адже кожна з реформ має спрямовуватися на реалізацію як теперішніх амбіцій ЄС, так і первісної ідеї його засновників забезпечити мир і процвітання для громадян.

Проте, не секрет, що й ЄС нині долає виклики Brexit, Каталонії, «жовтих жилетів», національного популізму тощо. Водночас, Євросоюз цілеспрямовано шукає і знаходить аргументи для імплементації своїх цілей розумного, сталого та інклюзивного зростання, підтримує та розвиває проекти в рамках його зовнішньої політики на кшталт Східного та Євро-Середземноморського партнерства, а також розробляє і впроваджує ініціативи стосовно європейської регіоналізації ЦСР–2030. Серед таких ініціатив, зокрема наступні: Стратегічний пакет для досягнення сталого розвитку в Європі та світі 2016 р., Новий Європейський консенсус щодо розвитку, Багатостороння платформа ЄС щодо ЦСР та Комплект із 100 власних індикаторів Євростату щодо реалізації ЦСР – всі три напрацювання 2017 р. [8]. На основі цих індикаторів ЄС готує щорічні доповіді «Сталий розвиток в Європейському Союзі - Звіт щодо моніторингу прогресу у досягненні ЦСР у контексті ЄС» [9]. Крім того, ЄС та його країни-члени, слідуючи вищезгаданим Керівним принципам ООН, розробляють, ухвалюють та впроваджують Національні плани дій у сфері бізнесу та прав людини. Так, нині 16 країн-членів ЄС вже працюють за такими Планами. Цього року Робоча група з питань відповідального ведення бізнесу (RBC Group) Європейського Парламенту представила для розгляду Єврокомісією та Радою ЄС свій План дій щодо впровадження Керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини в ЄС на 2019–2024 рр. [10].

Тож, Європейський Союз, виходячи з потреб та інтересів власних громадян, політико-правових і соціально-економічних пріоритетів, а також

стану і тенденцій розвитку міжнародного співтовариства, створює ланцюг із стратегічних цілей свого розвитку, з відповідних тактичних рішень, що підкріплені програмами дій і ресурсами, та виконання яких регулярно і всебічно контролюється та оцінюється органами влади і суспільством на національному та наднаціональному рівнях. Усі ланки подібного ланцюга мають значення, і права людини не повинні бути найслабкішою з них, адже, як відомо, саме найслабкіша ланка в ланцюзі й є найсильнішою.

Україна та ЄС нині стоять на порозі розробки стратегій розвитку на наступний історичний період, але ЦСР–2030, звісно, мають залишатися їхнім незмінним спільним фарватером. Важливо у цьому партнерстві не втратити досягнутого і не повторювати помилок, але конструктивно використовувати «вітер перемін» для пошуку нових рішень, ресурсів і застосування нових можливостей. Зокрема, Україні нову національну стратегію розвитку варто формувати на користь встановлення і стабілізації миру, стрімкого відновлення та розбудови потужного економічного потенціалу на науково-інноваційних засадах і за умов повноцінного забезпечення прав людини, для соціально захищеного та культурного добробуту українського народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегія сталого розвитку «Україна–2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII, набрання чинності 01.09.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
3. Communication from the European Commission «EUROPE–2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth» (Brussels, 3.3.2010, COM(2010) 2020). URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
4. Resolution A/RES/70/1 – «Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development», adopted by the UN General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
5. Цілі сталого розвитку ООН на 2016–2030 роки. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
6. Керівні принципи ООН із питань бізнесу і прав людини, схвалені резолюцією Ради ООН з прав людини № 17/4 від 16.06.2011. URL: http://www.iepd.kiev.ua/?page_id=8524, <https://www.business-humanrights.org/en/un-guiding-principles>
7. European Semester 2010–2020. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_en; The European Council

Conclusions of 17 June 2010 (Brussels, 17 June 2010, EUCO 13/10). URL: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/council_conclusion_17_june_en.pdf

8. The SDGs in the EU: What Now? URL: <http://edf-feph.org/sdgs-eu-what-now#>

9. Sustainable development in the European Union – Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context – 2018 edition. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-01-18-656>

10. Shadow EU Action Plan on the Implementation of the UN Guiding Principles on Business and Human Rights within the EU 2019 – 2014. URL: <https://responsiblebusinessconduct.eu/wp/wp-content/uploads/2019/03/SHADOW-EU-Action-Plan-on-Business-and-Human-Rights.pdf>

Семьонова Л.А.,

студентка гр. МЕН-16д,

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,

м. Сєверодонецьк, Україна

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розвиток науково-технічної діяльності в країні є суттєвим чинником як національного господарства, так і господарства окремих регіонів, тому процеси науково-технічного розвитку має бути одним з перших в переліку об'єктів державного регулювання. Аналіз актуальних досліджень за напрямом [1–7] дозволяє узагальнити певні сучасні наукові ідеї.

По-перше, з'явилося поняття «науково-технічна система», яким об'єднано наукові організації, вищі навчальні заклади, організації сфери інжинірингу ті інші системи, що мають відношення до науково-технічної діяльності. Здійснено класифікацію науково-технічних систем.

По-друге, із складу різновидів науково-технічних систем виділено окремо організації сфери інжинірингу. Ці організації в сучасних умовах мають наступні важливі властивості: незалежність від державного фінансування, гнучкість у ринкових умовах, практична спрямованість діяльності, близькість до промислових підприємств та інших безпосередніх учасників проектів. Організації сфери інжинірингу безпосередньо впроваджують досягнення науково-технічної діяльності, тому в найближчому майбутньому вони займуть одне з лідируючих місць в складі науково-технічних систем за рівнем корисності для національних науково-технічних процесів.

По-третє, звернуто увагу на закономірність зростання ваги вищих навчальних закладів в науково-технічній діяльності. Такі організації змогли пристосуватися до ринкових умов, а також змогли нарощувати свій потенціал навіть в умовах різноманітних криз.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту економіко-правових досліджень
НАН України (протокол № 5 від 29.05.2019)*

Організаційний комітет конференції:

Устименко Володимир Анатолійович – голова Оргкомітету, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, голова Наукової ради з економіко-правових проблем розвитку міст України НАН України, д.ю.н., проф., Заслужений юрист України, науковий редактор збірки матеріалів конференції.

Джабраїлов Руслан Аятшахович – заступник голови Оргкомітету, заступник директора з наукової роботи Інституту економіко-правових досліджень НАН України, д.ю.н., доц., упорядник збірки матеріалів конференції.

Тарасевич Олена Вікторівна – заступник голови Оргкомітету, завідувачка відділу економіко-правових проблем містознавства Інституту економіко-правових досліджень НАН України, вчений секретар Наукової ради з економіко-правових проблем розвитку міст України НАН України, к.е.н., доц.

Єремєєва Наталія Валеріївна – завідувачка відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Інституту економіко-правових досліджень НАН України, к.ю.н.

Левитська Алла Петрівна – Директор Інноваційного центру InnoCenter Комратського державного університету (м. Комрат, Республіка Молдова), д.е.н., проф.

Лук'янченко Олександр Олександрович – віце-голова Асоціації міст України, д.е.н., проф.

Мельникова Марина Віталіївна – провідн. наук. співроб. відділу економіко-правових проблем містознавства Інституту економіко-правових досліджень НАН України, д.е.н., доцент, ст. наук. співроб.

Квілінський Олексій – Президент інституту розвитку міжнародної співпраці (м. Познань, Республіка Польща), д.е.н., проф.

Храпкіна Валентина Валентинівна – проф. кафедри маркетингу та управління бізнесом Національного університету «Києво-Могилянська Академія», д.е.н., проф.

Градобосва Єлизавета Сергіївна – ст. наук. співроб. відділу економіко-правових проблем містознавства Інституту економіко-правових досліджень НАН України, к.е.н.

Ілларионов Олександр Юрійович – ст. наук. співроб. відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Інституту економіко-правових досліджень НАН України, упорядник збірки матеріалів конференції.

Е 45 Економіко-правові аспекти сталого розвитку : держава, регіон, місто : матеріали Першої міжнародної науково-практичної конференції (7 червня 2019 р., м. Київ). – Київ : Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. 208 с.

ISBN 978-966-02-8916-1

У виданні представлені тези доповідей учасників Першої міжнародної науково-практичної конференції «Економіко-правові аспекти сталого розвитку: держава, регіон, місто» (7 червня 2019 р., м. Київ), підготовлені за такими базовими тематичними напрямками, як: теоретико-методологічні засади та правові доктрини забезпечення сталого розвитку держави, регіону, міста; сучасні системи й моделі управління розвитком міст та регіонів: вітчизняний та зарубіжний досвід; роль органів державної влади та органів місцевого самоврядування у забезпеченні сталого розвитку міст та регіонів; інституційна складова забезпечення сталого розвитку сфери житлово-комунальних послуг міста; підприємства міського господарства у забезпеченні сталого розвитку сфери житлово-комунальних послуг міста; розвиток правової моделі енергетичного простору держави, регіону, міста; теоретичні та практичні підходи до трансформації існуючих і перспективних економіко-правових моделей енергетичного простору в Україні та зарубіжних правових системах. Визначені напрями в цілому відображають результати виконання тем НДР Інституту економіко-правових досліджень НАН України та установ-співорганізаторів.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, юристів-практиків.

УДК 346

ISBN 978-966-02-8916-1

© Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2019
© Автори тез доповідей, 2019